

Asia Työsuhteessa luotu teos

Hakija A

Annettu 25.5.1994

Tiivistelmä *Työsuhteessa luodun teoksen taloudelliset oikeudet siirtyvät työnantajalle siinä laajuudessa kuin on sovittu ja työsuhteen ehdoista johtuu. Tekijänoikeusneuvosto ei ottanut kantaa sopimusten ja työsuhteen ehtojen tulkintaan.*

SELOSTUS ASIASTA

A on 12.4.1994 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa työsuhteessa luodun teoksen tekijänoikeuksista.

Lausuntopyynnön mukaan keramiikkataiteilija B työskenteli keramiikkatehdas C:n palveluksessa normaalissa työsuhteessa lukuisia vuosia. Tänä aikana hän suunnitteli muun muassa kukka-aiheisen teoksen "D" Montrealin maailmannäyttelyyn.

B:n kuoltua vuonna 1988 alkoi C:n keramiikkatehdas valmistaa kukka-aiheisia vateja, joiden pohjassa on B:n nimi ja jotka perustuvat teokseen "D". Lausuntopyynnön liitteenä on esite, jossa on kuvat sekä alkuperäisestä D -teoksesta että D:hen perustuvista vadeista.

A:n näkemyksen mukaan C:n keramiikkatehdas ei olisi B:n eläessä voinut alkaa orvokkivatien valmistusta ilman B:n suostumusta. B testamenttasi kaiken omaisuutensa yleistestamentilla A:lle, minkä vuoksi A tiedustelee, voiko C:n keramiikkatehdas alkaa valmistaa ja jatkaa sanottujen esineiden valmistusta ilman hänen suostumustaan.

C Oy Ab:n vastine

Ennen asian käsittelemistä tekijänoikeusneuvosto on antanut C Oy Ab:lle, mahdollisuuden vastineen antamiseen asiassa.

Vastineessaan C katsoo, että sillä on oikeus valmistaa ja markkinoida vateja ilman A:n suostumusta ja ilman että yhtiö olisi velvollinen suorittamaan A:lle korvausta vatiin myynnistä.

Taiteilija B oli Oy C Ab:n palveluksessa vuosina 1937–54 ja 1958–80. Työskennellessään C:n palveluksessa B sai työstään normaalia kuukausipalkkaa. Kuukausipalkan lisäksi B:lle maksettiin niin sanotuista uniikkitöistä 20 prosentin provisio, joka oli palkan ohella kertakaikkinen korvaus yhtiölle siirtyneistä oikeuksista. Muista töistä (esimerkiksi sarjatuotantoon tai niin sanotuista C Art -tuotantoon tarkoitetuista töistä) yhtiön palveluksessa olleille taiteilijoille ei suoritettu erillistä provisiota.

B jäi eläkkeelle C:n palveluksesta elokuussa 1980. Tällöin yhtiön ja B:n välillä sovittiin kirjallisesti B:n taiteellisen työn korvaus- ja palkkioperusteista. Sopimus on vastineen liitteenä. Sopimus koskee ainoastaan eläkkeelle siirtymisen jälkeistä toimintaa, mutta kuvastaa vastineen mukaan yhtiössä noudatettua käytäntöä siltä osin, että taloudelliset oikeudet valmistettuihin teoksiin kuuluvat yhtiölle. Oikeuksien luovutusta vastaan B:lle maksettiin korvaus provision muodossa.

B:n kuoleman jälkeen hänelle sopimuksen mukaan kuuluvat palkkiot on suoritettu B:n perilliselle A:lle.

B:n ollessa C:n palveluksessa hän suunnitteli Montrealin vuoden 1967 maailmannäyttelyyn D -nimisen keramiikkateoksen. Teos myytiin myöhemmin A:n kaupungille. Yhtiö maksoi B:lle teoksesta 20 prosentin provision. Tämän ohella B:lle ei ollut tarkoitus maksaa erillistä korvausta D-teoksesta.

B oli C:n palveluksessa työntekijänä. D -teos suunniteltiin C:n toimeksiannosta ja valmistettiin B:n työsuhteen ja tavanomaisten työtehtävien puitteissa C:n taiteilijalle tarjoamista materiaaleista. Tämän johdosta ja C:ssa tuolloin vallinneen käytännön mukaisesti kaikki taloudelliset tekijänoikeudet työsuhteessa valmistettuun teokseen siirtyivät yhtiölle.

C:n näkemyksen mukaan taloudellisten oikeuksien siirtyminen yhtiölle on perusteltavissa yleisten työoikeudellisten periaatteiden nojalla. C katsoo, että normaalien työtehtävien puitteissa syntyneen työn tulos kuuluu työnantajalle, jolla on oikeus hyödyntää työn tulosta normaalissa liiketoiminnassaan. Hyödyntäminen voi tapahtua valmistamalla teoksesta kappaleita, markkinoimalla ja myymällä teosta yleisölle joko muuttamattomana tai muutettuna.

C Oy Ab:n toiminta on siirtynyt eri vaiheiden kautta C-konsernin yhteyteen. Alunperin C:lle kuuluvat oikeudet ovat siirtyneet keramiikkaliiketoiminnan luovutuksen yhteydessä C Oy Ab:lle.

Vuonna 1991 C Oy Ab päätti aloittaa D -teokseen pohjautuvien keramiikkavatiin valmistuksen ja markkinoinnin. Vateja valmistetaan kolmea eri kokoluokkaa. Vatiin pohjassa sen nimen lisäksi on merkintä: 1967 / C Finland / B invent.

C katsoo, että koska oikeudet alkuperäiseen D -teokseen ovat siirtyneet alunperin C:lle työnantajana ja koska C on laillisesti hankkinut omistukseensa asianomaiset oikeudet, yhtiöllä on oikeus valmistaa ja markkinoida D -teokseen perustuvia tuotteita. Yhtiöllä ei ole myöskään velvollisuutta suorittaa B:n perilliselle korvausta vatien myynnistä, koska B:lle on suoritettu kertakaikkinen korvaus D -teoksesta. C katsoo, että vatien valmistus ja markkinointi ei myöskään loukkaa alkuperäisen D -teoksen tekijän B:n taiteellista arvoa tai omaperäisyyttä. Vatien markkinoinnin yhteydessä on lisäksi mainittu tuotteiden olevan Invenit B eli B:n mukaan tehty.

Edellä mainittuun nojautuen C katsoo, että sillä on oikeus valmistaa ja markkinoida vateja ilman B:n oikeudenhaltijan A:n suostumusta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Yleistä

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle tekijälle eli luonnolliselle henkilölle.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote on itsenäisesti ja omaperäisesti luotu, jolloin se yltää teostasoon. Tekijänoikeus ei suojaa aihetta tai ideaa sellaisenaan, vaan sitä omaperäistä ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu.

Lain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- taikka taidelajissa taikka toista teko- tapaa käyttäen. Tekijä voi luovuttaa nämä taloudelliset oikeutensa toiselle, myös juridiselle henkilölle.

Tekijänoikeuslaki ei edellytä tekijänoikeuden luovutusta koskevalta sopimukselta määrättyä muotoa. Kirjallisen sopimuksen lisäksi suullinen tai hiljaiseen yhteisymmärrykseen perustuva eli konkludenttinen sopimus voivat olla päteviä.

Koska tekijänoikeus tuottaa oikeuden määrätä teoksesta myös muutetussa muodossa, edellyttää teoksen muunnelman tekeminen oikeudenhaltijan

suostumusta. Lain 4 §:n mukaan teoksen muuntelijalla on tekijänoikeus muunnellaan, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen.

Taloudellisten oikeuksien lisäksi tekijänoikeus tuottaa moraalisia oikeuksia. Lain 3 §:n mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan edellyttämällä tavalla, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Hyvä tapa arvioidaan kullakin alalla vallitsevan käytännön mukaan. Pykälässä kielletään lisäksi teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijä voi vain rajoitetusti luopua moraalisisista oikeuksistaan.

Tekijänoikeudet D -teokseen ja vateihin

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että D on itsenäinen ja omaperäinen taiteellinen teos. Tekijänoikeus teokseen on syntynyt B:lle, joka on luonut teoksen ollessaan Oy C Ab:n palveluksessa.

Se, missä laajuudessa teoksen taloudelliset oikeudet siirtyvät työnantajalle, ratkeaa tekijänoikeuden luovutusta koskevien sopimusten perusteella. Sopimusten lisäksi tai nimenomaisten sopimusten puuttuessa on otettava huomioon työnantajan normaali toimiala sekä alalla vallitseva käytäntö. Yleisesti hyväksytyyn kannan mukaan työnantaja saa tekijänoikeudet teokseen normaalin toimintansa edellyttämässä laajuudessa. Tekijän moraaliset oikeudet jäävät pääsääntöisesti tekijälle.

Tekijänoikeuslaissa on tekijänoikeuden luovutusta koskevia tahdonvaltaisia säännöksiä. Lain 28 §:n mukaan se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. Milloin oikeus kuuluu liikkeelle, sen saa luovuttaa yhdessä liikkeen tai sen osan kanssa; luovuttaja on kuitenkin edelleen vastuussa sopimuksen täyttämistä.

Lain 28 §:n mukaan teoksen muuttamisoikeudesta on sovittava. Sillä, joka vetoaa muuttamisoikeuteen, on kiistatapauksessa todistustaakka siitä, että muuttamisoikeudesta on sovittu.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että vadit on tehty B:n D -teoksen orvokkeja mukailleen, joten niiden valmistaminen edellyttää D -teoksen oikeudenhaltijan suostumusta. Onko C:lla, jolle Oy C Ab:n oikeudet ovat siirtyneet, ollut oikeus aloittaa vatiin valmistus ja markkinointi ilman A:n suostumusta, ratkeaa Oy C Ab:n ja B:n välisten sopimusten ja työsuhteen ehtojen perusteella. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuitenkaan kuulu työsuhteiden tulkinta. Tämän vuoksi tekijänoikeusneuvosto tyytyy viittaamaan edellä esitettyihin tekijänoikeudellisiin näkökohtiin.

Mitä tulee tekijänoikeuslain mukaisiin moraalisiin oikeuksiin, niin tekijänoikeusneuvosto katsoo, että vatiin valmistus ei loukkaa B:n moraalisia oikeuksia. Vadeissa on ilmoitettu hyvän tavan mukaisesti, että ne on valmistettu B:n mukaan. Vadit eivät myöskään loukkaa B:n taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta. (jaosto)